

Terugkoppeling voorlopige resultaten onderzoek zangkoren aan deelnemers

7 november 2020

Achtergrond

In het begin van de COVID-19-pandemie zijn er verschillende uitbraken met veel besmette personen onder zangkoren beschreven in de literatuur en de media, waardoor er in Nederland besloten werd repetities en uitvoeringen van zangkoren tijdelijk te ontraden. Destijds was het niet duidelijk of de uitbraken het gevolg waren van contact binnen 1,5 m voor, na en tijdens de bijeenkomst, of dat het zingen zelf een risico was. Door de afname van coronabesmettingen in de zomer werd het weer toegestaan om onder bepaalde voorwaarden te zingen (RIVM-advies Koren). Sinds september 2020 zijn er meerdere uitbraken gemeld van coronabesmettingen bij zangkoren die naar eigen zeggen de RIVM-maatregelen hebben toegepast om het risico op besmettingen te verminderen. In deze terugkoppeling omschrijven we de nieuwe uitbraken en de resultaten van ons onderzoek naar de vraag waarom er zoveel besmettingen in deze koren waren. Zodat we gericht adviezen kunnen geven om toekomstige uitbraken onder zangkoren te voorkomen.

Het onderzoek

We hebben voor ons onderzoek in september en oktober vijf zangkoren onderzocht waarbij (veel) coronabesmettingen gerapporteerd waren door de GGD aan het RIVM. We hebben per zangkoor gekeken hoeveel personen aanwezig waren tijdens de koorrepetitie of -uitvoering en hoeveel mensen in de 14 dagen na de bijeenkomst een positieve coronatest hadden.

We hebben met contactpersonen van ieder koor telefonisch dan wel schriftelijk een vragenlijst doorgenomen om meer duidelijkheid te krijgen over de omstandigheden waarin de repetitie plaatsvond. Daarnaast hebben we aanvullende informatie verzameld door vragenlijsten te sturen aan alle koorleden die aanwezig waren bij de repetitie of uitvoering. Tevens hebben we bij een aantal koorleden die positief getest waren op het coronavirus, verder onderzoek laten doen naar het virus in een laboratorium. Het laboratorium onderzoekt of de coronavirussen van verschillende leden van een koor aan elkaar verwant zijn door genetisch onderzoek uit te voeren op het virus. En ten slotte wordt bij een aantal koren ook naar de ventilatie in de betreffende ruimte gekeken.

Uitkomst van het onderzoek

In totaal deden vijf koren mee aan het onderzoek. Bij de repetitie of uitvoering die geleid heeft tot de corona-uitbraak waren bij de verschillende koren tussen de 14 en 21 koorleden aanwezig. In de periode na de repetitie of uitvoering bleek gemiddeld 53% van de koorleden besmet te zijn met het coronavirus. Dit varieerde van 25% tot 74%

RIVM

A. van Leeuwenhoeklaan 9
3721 MA Bilthoven
Postbus 1
3720 BA Bilthoven
www.rivm.nl

T 030 274 70 00
lci@rivm.nl

tussen de koren. Bij elk koor waren ook deelnemers die geen klachten hadden en niet getest zijn.

Van twee onderdelen van het onderzoek hebben we nog geen uitkomsten. Het laboratoriumonderzoek dat kijkt naar de mate van verwantschap tussen de coronavirussen en het onderzoek naar de ventilatie in de gebouwen waar de repetities of uitvoeringen waren.

Toelichting bij de uitkomsten van het onderzoek

Alle vijf de koren hadden zich naar eigen zeggen gehouden aan het RIVM-advies voor zangkoren, inclusief het houden van 1,5 meter afstand en het zingen in een 'zigzagformatie'. Bij één koor is er tijdens de pauze mogelijk minder dan 1,5 meter afstand gehouden. Bij dit koor zouden dus ook koorleden besmet geraakt kunnen zijn tijdens de pauze.

Er zijn geen duidelijke aanwijzingen dat besmetting mogelijk is geweest via voorwerpen (bv. door gezamenlijk gebruik van een microfoon en/of bladmuziek), maar dit kan niet helemaal uitgesloten worden. Bij een koor werd bijvoorbeeld een koffiemachine (1 druk op een knop) door meerdere koorleden gebruikt. We verwachten echter niet dat zo'n groot deel van het koor besmet zou raken als de besmetting via een voorwerp gaat. Buiten de repetities en uitvoeringen om, hadden de koorleden over het algemeen weinig tot geen contact met elkaar. Een uitzondering hierop is een klein aantal koorleden dat ook huisgenoot/familie van elkaar is (2-4 personen per koor). We denken daarom dat de kans groot is dat de leden van het koor elkaar besmet hebben tijdens de repetitie of uitvoering en niet bij een andere samenkomst.

Verder waren er bij de vijf koren in het totaal maar twee personen die buiten het koor om in contact geweest waren met iemand die later corona bleek te hebben. Ook dit gegeven maakt het waarschijnlijker dat de (meeste) koorleden besmet geraakt zijn tijdens de repetitie of de uitvoering.

Drie koren hadden ramen en deuren op een kier open staan tijdens de repetitie en enkele leden van deze koren zeggen een luchtstroom gevoeld te hebben. Bij een ander koor werd door enkele leden een koude luchtstroom van het ventilatiesysteem gevoeld. Luchtstromen zouden mogelijk de kans op besmetting met het coronavirus kunnen vergroten, omdat het virus meegevoerd kan worden in de luchtstroom van de ene naar de andere persoon. Daarom wordt in de RIVM richtlijn over ventilatie ([LCI Richtlijn ventilatie](#)) ontraden om deuren en ramen tegen elkaar open te zetten als er meerdere personen in de ruimte aanwezig zijn, om zo luchtstromen van persoon naar persoon te voorkomen. Verder onderzoek naar de rol van ventilatie en zingen bij de uitbraken, is nog bezig.

Samenvatting & nieuw advies

De vijf koren die meededen aan ons onderzoek hielden zich (bijna) geheel aan de adviezen van het RIVM. Toch zijn gemiddeld de helft van de koorleden besmet geraakt met het coronavirus na de repetitie of uitvoering. Een mogelijke verklaring is dat het door het zingen komt, maar er kunnen ook nog andere dingen een rol spelen, zoals de ventilatie. We doen daarom nog verder onderzoek om een beter beeld te krijgen van het risico op COVID-19 in koren. Naar aanleiding van o.a. dit uitbraakonderzoek en de huidige hoge besmettingscijfers van COVID-19

onder de bevolking heeft het OMT geadviseerd om vooralsnog niet meer te zingen in groepsverband. Amateurlkoren mogen daarom niet meer samen zingen.

Auteurs

Florien Dusseldorp (GGD Hollands Midden), Anita Shah, Irene van Veldhuijzen, Myriam den Oudsten, Margreet te Wierik, Mirjam Knol (CIB/RIVM)